Polsce potrzebny jest kompleksowy program poprawy dyscypliny podatkowej – czyli stopnia przestrzegania prawa podatkowego. Program ten powinien obejmować nie tylko klasyczne działania obejmujące obniżanie wysokości obciążeń podatkowych i poprawę skuteczności wykrywania wykroczeń i przestępstw podatkowych. Nowym obszarem działalności państwa powinno być zwiększanie poziomu dobrowolnego dostosowywania się podatników do wymogów prawa podatkowego.

W powszechnej świadomości poziom dyscypliny podatkowej zależny jest od dwóch czynników – wysokości obciążeń podatkowych oraz prawdopodobieństwa wykrycia przez organy podatkowe przypadków naruszeń prawa podatkowego. Badania naukowe prowadzone przez ostatnie kilkadziesiąt lat na całym świecie potwierdzają słuszność tego przekonania. Jest jednak jeszcze trzeci niezwykle istotny czynnik wpływający na zachowania podatników – poziom tzw. „moralności podatkowej" – czyli przekonania o zasadności obowiązku podatkowego i wynikającej z tego przekonania chęci dobrowolnego spełniania obowiązków podatkowych.
O konieczności obniżania obciążeń podatkowych i poprawy efektywnosci działania aparatu skarbowego przekonywać nie trzeba i nie to będzie przedmiotem tego krótkiego komentarza.
Chciałbym natomiast skoncentrować się na kwestii zaniedbywanej w Polsce dyskusji na temat takiego kształtu polityki podatkowej, która będzie zwiększała poziom dobrowolnej zapłaty podatków. Niech punktem wyjścia będzie stwierdzenie, ze w niektórych państwach świata niezwykle wysokiemu poziomowi obciążeń podatkowych towarzyszy duży poziom dyscypliny podatkowej, który wyjaśnić można tylko wysokim poziomem moralności podatkowej.

Leave this field empty if you're human:

Badania eksperymentalne (w sztucznie stworzonych warunkach) i empiryczne (dotyczące faktycznych zachowań podatników) dowodzą, ze poziom dyscypliny podatkowej wzrasta wraz ze wzrostem poczucia sprawiedliwości systemu podatkowego. Pojecie sprawiedliwości podatkowej może być ujmowane w, co najmniej, 5 wymiarach:

- **sprawiedliwość wymienna** – to relacja pomiędzy odczuwanym przez podatnika ciężarem opodatkowania a subiektywnie oceniana wartością otrzymywanych przez podatnika korzyści,
- **sprawiedliwość horyzontalna (pozioma)** – to stosunek wysokości obciążenia

podatnika (lub określonej grupy społecznej do której należy podatnik) do obciążeń innych podatników znajdujących się w podobnej sytuacji ekonomicznej (lub określonych grup społecznych) – posiadających podobna zdolność płatnicza,
- **sprawiedliwość wertykalna (pionowa)** – to stosunek obciążeń podatnika do obciążeń innych podatników, którzy posiadają inną (większą lub mniejszą) zdolność płatnicza.
- **sprawiedliwość proceduralna**– to prawidłowe, podmiotowe traktowanie podatników w procesie tworzenia i stosowania prawa podatkowego
- **sprawiedliwość retrybutywna oraz wyrównawcza** – to prawidłowe stosowanie sankcji wobec podatników, którzy naruszają normy prawa podatkowego.

Przy odpowiednio ukształtowanej polityce stosowania prawa podatkowego i (szerzej) polityce gospodarczej i społecznej państwa, można uzyskać znaczącą poprawę poziomu dyscypliny podatkowej bez uciekania się do środków przymusu. **Celem polityki państwa powinno być to, aby zasada przestrzegania prawa podatkowego stała się nie tylko normą prawną, ale także normą społeczną** – aby podatnicy uznawali płacenie podatków za swój obowiązek nie tyle wobec państwa, ale wobec społeczeństwa, do którego należą i z którym się identyfikują – wobec rodziny, sąsiadów, mieszkańców miasta i obywateli państwa – aby osoby uchylające się od podatków były traktowane jako podmioty występujące przeciwko powszechnie uznanej normie społecznej i jako osoby, które swoim postępowaniem szkodzą innym, zdyscyplinowanym podatnikom. Aby tak się stało, podatnicy powinni być przekonani o tym, że:

- wysokość płaconych przez nich podatków pozostaje w racjonalnej proporcji do korzyści, które czerpią z faktu funkcjonowania w cywilizowanym społeczeństwie – przekonanie to kształtuje się na podstawie takich czynników jak między innymi stan dróg, długość oczekiwania na wizytę u lekarza, jakości działania szkół publicznych itd.,
- podatnicy znajdujący się w podobnym położeniu ekonomicznym ponoszą podobne obciążenia podatkowe i nie ma grup podatników, którzy są w pewien sposób uprzywilejowani lub dyskryminowani. Uprzywilejowanie podatkowe rolników czy nauczycieli akademickich to przykłady rozwiązań prawnych mogących naruszyć poczucie sprawiedliwości horyzontalnej u pozostałych podatników,
- podatnicy będą mieli poczucie, że są przez urzędników podatkowych (i w ogóle przez funkcjonariuszy publicznych) traktowani z należytym szacunkiem – jako partnerzy, a nie potencjalni przestępcy. W sytuacji „domniemania nieuczciwości” i przedmiotowego traktowania podatników przez organy podatkowe w podatnikach rodzi się poczucie krzywdy a państwo zaczyna być traktowane jak nieprzyjaciel,
- podatnicy będą przekonani, że osoby nie spełniające swoich obowiązków są wykrywane i sprawiedliwie karane.

Materiał pobrany ze strony Instytutu Sobieskiego, sobieski.org.pl.

O tym, ze wymienione wyżej czynniki mają rzeczywisty wpływ na zachowania podatników świadczą liczne badania naukowe. Z setek analizowanych przeze mnie w ostatnich latach badań podam kilka przykładów:

- szwedzcy podatnicy pytani o ocenę wysokości ich obciążeń podatkowych uznawali je za zbyt wysokie – gdy jednak badanym zadawano pytanie, czy biorąc pod uwagę otrzymywane korzyści nadal uważają podatki za wysokie ilość osób uznających wysokość podatków za właściwą zdecydowanie wzrosła,[ref]Lewis A., The Psychology of Taxation, Oxford 1982 r., s 142[/ref]
- z badań sondażowych przeprowadzonych na respondentach z Polski, Węgier, Czech i Słowacji[ref]Hanousek J. Palda F., Quality of Government Services and the Civic Duty to Pay Taxes in the Czech andSlovak Republics and Other Transition Countries, 2002 s. 17[/ref] wynika, ze podatnicy bardziej zadowoleni z jakości usług publicznych są mniej skłonni uchylać się od podatków,
- do grupy 2052 obywateli Australii, którzy nie złozyli w terminie deklaracji podatkowych wysłano dwa rodzaje listów ponaglajacych – jeden utrzymany był w tradycyjnym, formalnym tonie a drugi został napisany w osobistym, ciepłym stylu. Okazało sie, ze u podatników, którzy otrzymali ten drugi rodzaj listów, wzrosło poczucie sprawiedliwości proceduralnej oraz poprawiła sie dyscyplina podatkowa[ref]Wenzel M., A Letter from the Tax Office: Compliance Effects of Informational and Interpersonal Justice, Social Justice Research, wrzesien 2006, Vol. 19 nr 3, s. 345[/ref],
- ciekawe wyniki przyniosło badanie eksperymentalne przeprowadzone przez Worsham[ref]Worsham R.G., The effect of tax authority behavior on taxpayer compliance: A procedural justice, The Journal of the American Taxation Association 1996 nr. 2, s. 19[/ref]. Poczucie niesprawiedliwości proceduralnej powstałe w wyniku osobistych doświadczeń uczestników eksperymentu nie zmniejszyło stopnia ich dyscypliny podatkowej, natomiast na dyscyplinę negatywnie wpłynęło doświadczenie pośrednie – powstałe w wyniku uzyskania przez uczestników eksperymentu informacji o tym, ze ktoś inny został potraktowany niesprawiedliwie.

To tylko kilka przykładów z setek opracowań poświęconych badaniom nad zachowaniami podatników. Wniosek dla polskich władz podatkowych jest jasny – obniżaniu wysokości podatków (w tym kosztów poboru podatków) oraz poprawie sprawności działania administracji podatkowej powinny towarzyszyć działania poprawiające jakość funkcjonowania administracji podatkowej i państwa w ogóle oraz styl, kulturę działania organów podatkowych. Jednocześnie niezwykle ważnym a niemal zupełnie pomijanym dotychczas działaniem powinna być polityka informacyjna kształtująca w podatnikach

Materiał pobrany ze strony Instytutu Sobieskiego, sobieski.org.pl.

świadomość, ze płacenie podatków nie jest tylko obowiązkiem prawnym, ale także powinnością wobec innych, wkładem we wspólne dobro jakim jest państwo oraz cena za możliwość życia w społeczeństwie cywilizowanym. Szczególnie ten ostatni element polityki zwiększania dyscypliny podatkowej był w Polsce, moim zdaniem, zaniedbywany a akcje typu „weź paragon" są najlepszym dowodem niezrozumienia mechanizmów kierujących zachowaniem podatnika oraz braku profesjonalizmu w prowadzeniu polityki komunikacji społecznej.

Materiał pobrany ze strony Instytutu Sobieskiego, sobieski.org.pl.